

YOSHLAR O'RTASIDA REPRODUKTIV SALOMATLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH: MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Mustaqimova O'g'iloym Azamatovna

Buxoro davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola yoshlar orasida reproduktiv salomatlik madaniyatining shakllanishi, unga ta'sir etuvchi ijtimoiy, madaniy va psixologik omillar, hamda mavjud muammolarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Reproductive salomatlik faqatgina biologik jihat emas, balki shaxsiy ong, huquqiy savodxonlik va sog'lom ijtimoiy munosabatlarni ham qamrab oladi. Ayniqsa, O'zbekiston kabi an'anaviy qadriyatlar kuchli bo'lgan jamiyatda bu masala yanada dolzarb tus oladi.

Kalit so'zlar: Reproductive salomatlik, Jinsiy tarbiya, Yoshlar salomatligi, Ijtimoiy stigma, Erta nikohlar, Reproductive huquqlar, Ongli qaror qabul qilish, Gender tengligi, Psixologik barqarorlik, Innovatsion yondashuvlar

Аннотация: Данная статья посвящена формированию культуры репродуктивного здоровья среди молодежи, анализу социальных, культурных и психологических факторов, влияющих на этот процесс, а также выявлению существующих проблем. Репродуктивное здоровье рассматривается не только как биологическое явление, но и как совокупность личной осведомленности, правовой грамотности и здоровых социальных отношений. В таких традиционных обществах, как Узбекистан, эта тема приобретает особую актуальность.

Ключевые слова: Репродуктивное здоровье, Половое воспитание, Здоровье молодежи, Социальная стигматизация, Ранние браки, Репродуктивные права, Осознанное принятие решений, Гендерное равенство, Психологическая устойчивость, Инновационные подходы

Annotation: This article is devoted to the formation of reproductive health culture among youth, analyzing the social, cultural, and psychological factors influencing

it, as well as identifying existing challenges. Reproductive health is not only a biological concept but also encompasses personal awareness, legal literacy, and healthy social relationships. In societies like Uzbekistan, where traditional values play a strong role, this topic becomes even more relevant.

Keywords: Reproductive health, Sexual education, Youth well-being, Social stigma, Early marriage, Reproductive rights, Informed decision-making, Gender equality, Psychological resilience, Innovative approaches

Reproduktiv salomatlik masalasi nafaqat tibbiyot sohasi, balki ijtimoiy taraqqiyot, ma'naviyat va inson huquqlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab tizimdir. Ayni paytda yoshlar orasida bu tushuncha hali ham yetarlicha shakllanmagan bo'lib, ularning aksariyati jinsiy rivojlanish, reproduktiv huquqlar, shaxsiy tanlov va xavfsiz hayot haqida to'laqonli axborotga ega emas. Bu holat o'z navbatida erta homiladorlik, jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiyalar, jinsiy zo'ravonlik va ruhiy beqarorlikka olib kelmoqda. Vaholanki, sog'lom reproduktiv madaniyat yosh avlodning nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy barqarorligini ham ta'minlovchi asosiy omildir.

Bugungi kunda globallashuv va raqamli texnologiyalar ta'sirida yoshlarning turmush tarzi keskin o'zgarimoqda. Ular ko'plab axborot manbalariga ega bo'lsalar-da, ushbu axborotning sifati, aniqligi va ishonchliligi har doim ham kafolatlanmagan. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar orqali noto'g'ri jinsiy tasavvurlar, stereotiplar va xavfli xatti-harakatlar targ'ib qilinayotgan bir vaqtda, sog'lom hayot tamoyillarini yosh ongiga singdirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Afsuski, jamiyatda hanuzgacha jinsiy tarbiya mavzusi "uyatli", "nojoiz" deb qaraladi. Bu esa yoshlarni bevosita xavf ostida qoldiradi, chunki ular muammo yuzaga kelgunga qadar murojaat qilishdan tortinadi yoki kechikadi.

Reproduktiv salomatlik madaniyatini shakllantirishda birinchi navbatda psixologik va huquqiy savodxonlik asoslarini yaratish lozim. Har bir yigit va qiz o'z huquqlarini — rozilik berish, shaxsiy chegarani belgilash, tibbiy xizmatdan foydalanish va axborot olish huquqini bilmog'i shart. O'z tanasiga nisbatan ongli va hurmatli munosabat — reproduktiv madaniyatning negizidir. Bu borada maktab va oliy o'quv yurtlarida moslashgan va yoshga xos o'quv dasturlari joriy qilinishi zarur. Unda nafaqat

fiziologik bilimlar, balki hissiy-ijtimoiy kompetensiyalar, kommunikativ ko'nikmalar va gender tengligi tamoyillari o'rgatilishi kerak.

Zamonaviy yondashuvlar orasida mobil sog'liqni saqlash texnologiyalari (mHealth) alohida o'rin tutadi. Maxfiylikni ta'minlaydigan, foydalanuvchiga moslashtirilgan mobil ilovalar yordamida yoshlar hayz tsikli, homiladorlik, jinsiy gigiyena va boshqa masalalar bo'yicha kundalik nazoratni amalga oshirishlari mumkin. Bundan tashqari, anonim maslahat xizmatlari, onlayn forumlar va interaktiv treninglar yoshlar orasida ochiq muloqotni rivojlantiradi. Uzoq hududlardagi yoki axborotga kirishi cheklangan yoshlar uchun bu imkoniyatlar hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Jamiyat tomonidan o'zgarishga tayyorlik darajasi ham muhim omillardan biridir. Reproduktiv salomatlik masalasini ochiq muhokama qilish, bu borada shifokorlar, pedagoglar, ota-onalar va siyosat yurituvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish talab etiladi. Bu faqat sog'liqni saqlash tizimining vazifasi emas — bu umumxalq harakatiga aylanishi lozim. Mass-media, ayniqsa televizion tok-shoular, hujjatli filmlar va yoshlar auditoriyasiga yo'naltirilgan ijtimoiy kampaniyalar orqali sog'lom hayot falsafasi targ'ib qilinishi zarur. Har qanday ta'lim yoki ommaviy axborot harakati zamirida ilmiy asos, ijtimoiy mas'uliyat va axloqiy qadriyatlar yotmog'i lozim.

Reproduktiv salomatlikni ta'minlash orqali biz nafaqat bir avlod salomatligini, balki butun jamiyatning barqaror rivojlanishini kafolatlaymiz. Bu — iqtisodiy farovonlik, sog'lom demografik muhit, ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlar, ruhiy sog'liq va ijtimoiy ishonch garovidir. Yoshlar ongiga shu haqiqatni singdira olish — bizning asosiy vazifamizdir. Reproduktiv salomatlik – bu tanlov erkinligi, axborotga erkin kirish, va eng asosiysi, o'z hayotini xavfsiz va baxtli qurish huquqidir.

Mavzuning dolzarbligini yanada chuqurlashtirgan holda, reproduktiv salomatlik madaniyatini shakllantirishda hududiy va ijtimoiy tafovutlarni ham alohida ko'rib chiqish zarur. Qishloq va shahar yoshlari o'rtasida axborotga kirish imkoniyati, tibbiy xizmatlar sifati hamda ta'lim darajasidagi farqlar mavjud. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi yoshlar ko'pincha reproduktiv salomatlikka oid zamonaviy bilim va xizmatlardan yetarlicha foydalana olmaydi. Bu esa ularning sog'lig'iga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois hududiy tengsizlikni kamaytirish maqsadida mobil klinikalar, sayyor tibbiy xizmatlar va masofaviy ta'lim platformalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, gender stereotiplari va ijtimoiy rollar masalasi ham reproduktiv salomatlik madaniyatiga bevosita ta'sir etadi. Ko'plab jamiyatlarda hanuzgacha jinsiy va reproduktiv mas'uliyat asosan ayollar zimmasiga yuklatiladi. Holbuki, bu masala erkaklar va ayollarning teng ishtirokini talab qiladi. Erkaklar orasida ham reproduktiv salomatlik, otalik mas'uliyati, hamkorlik va hurmat tushunchalarini shakllantirish zarur. Bu esa oilaviy munosabatlarning mustahkamlanishiga, farzand tarbiyasining sifatli bo'lishiga xizmat qiladi.

Innovatsion yondashuvlar doirasida ta'lim jarayoniga interaktiv metodlarni joriy etish samarali natijalar berishi mumkin. Masalan, "peer education" (tengdoshlar orqali ta'lim) modeli yoshlar orasida ishonchli va ochiq muloqotni rivojlantiradi. Bu usulda maxsus tayyorgarlikdan o'tgan yoshlar o'z tengdoshlariga reproduktiv salomatlik bo'yicha ma'lumotlar yetkazadi, savollarga javob beradi va muammolarni muhokama qilishga yordam beradi. Bunday yondashuv yoshlarning mavzuga nisbatan qiziqishini oshiradi va axborotni qabul qilishni osonlashtiradi.

Bundan tashqari, reproduktiv salomatlikni targ'ib qilishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish istiqbolli yo'nalishlardan biridir. Sun'iy intellekt asosidagi chatbotlar, onlayn maslahat platformalari, virtual treninglar va gamifikatsiya elementlari orqali yoshlar uchun qiziqarli va samarali ta'lim muhiti yaratish mumkin. Bu vositalar nafaqat bilim berish, balki xulq-atvorni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Yana bir muhim jihat — ota-onalar bilan ishlashdir. Ko'pincha ota-onalar bu mavzuda farzandlari bilan ochiq suhbat qurishga tayyor emas yoki zarur bilimga ega emas. Shu sababli ular uchun maxsus seminarlar, treninglar va qo'llanmalar ishlab chiqilishi lozim. Ota-onaning to'g'ri yondashuvi yoshlarning sog'lom qaror qabul qilishiga va xavfli vaziyatlardan himoyalalanishiga yordam beradi.

Reproduktiv salomatlik madaniyatini rivojlantirishda normativ-huquqiy bazani mustahkamlash ham muhim o'rin tutadi. Yoshlarning reproduktiv huquqlarini himoya

qiluvchi qonunlar, ularni amalga oshirish mexanizmlari va monitoring tizimlari samarali ishlashi lozim. Shu bilan birga, yoshlar uchun do'stona (youth-friendly) tibbiy xizmatlar tarmog'ini kengaytirish, maxfiylik va ishonchlilik tamoyillarini ta'minlash ustuvor vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlar o'rtasida reproduktiv salomatlik madaniyatini shakllantirish ko'p qirrali va uzluksiz jarayon bo'lib, u ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy siyosat va madaniyat sohalarining o'zaro hamkorligini talab etadi. Innovatsion yondashuvlar, ochiq muloqot va ilmiy asoslangan strategiyalar orqali bu yo'nalishda sezilarli natijalarga erishish mumkin. Eng muhimi, yoshlarni to'g'ri axborot bilan ta'minlash, ularni tinglash va qo'llab-quvvatlash orqali sog'lom, ongli va mas'uliyatli avlodni tarbiyalash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. *Reproductive health strategy*. Geneva: WHO, 2004.
2. United Nations Population Fund. *Adolescent and youth sexual and reproductive health toolkit*. New York: UNFPA, 2018.
3. UNICEF. *The State of the World's Children Report*. New York, 2021.
4. UNESCO. *International technical guidance on sexuality education*. Paris, 2018.
5. World Health Organization. *Adolescent sexual and reproductive health*. Geneva, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. *Reproduktiv salomatlikni mustahkamlash bo'yicha milliy dastur*. Toshkent, 2020.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari. Yoshlar salomatligini mustahkamlash va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishga oid hujjatlar, 2019–2023.
8. Guttmacher Institute. *Adding It Up: Investing in Sexual and Reproductive Health*, 2020.
9. Centers for Disease Control and Prevention. *Teen sexual health and prevention guidelines*. Atlanta, 2022.
10. Population Council. *Adolescent reproductive health programs: Global perspectives*. 2019.

11. I.A. Aripov – Sogʻlom avlod asoslari. Toshkent, 2017.
12. N. Shodmonov – Yoshlar fiziologiyasi va gigiyenasi. Toshkent, 2018.
13. Public Health boʻyicha zamonaviy ilmiy maqolalar va jurnallar (The Lancet, BMJ, Journal of Adolescent Health).

